

здатність учнів до застосування здобутих географічних знань, умінь і навичок, ціннісних установок і специфічного географічного мислення, сформованих на підґрунті здібностей й життєвого досвіду, яка необхідна для оптимальної діяльності у довкіллі, передбачення наслідків такої діяльності та розв'язання власних життєвих завдань і проблем.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти; Нова українська школа; компетентність, географічна освіта; предметна географічна компетентність.

Список використаних джерел та літератури

1. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава. ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Закон України «Про освіту»: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Концепція географічної освіти в основній школі : проект / за заг. ред.: О. М. Топузов, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко, Л. П. Вішнікіна та ін. Київ : Пед. думка, 2014. 30 с. URL : https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/koncept_2018.pdf
5. Назаренко Т. Г., Шиліна Н. В., Усиченко Н. Д. Інтегративна технологія навчання як засіб формування предметних компетентностей. Видавнича група «Основа». Географія, 3-4 (367). С. 39-49. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715430>
6. Шоробура І. М. Становлення шкільної географічної освіти в Україні. Педагогічний Альманах. 2017. Вип. 36. С.218–223. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2017_36_392

*Новосьолова Валентина Іванівна,
канд. пед. наук, ст. наук співробітник
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З УРАХУВАННЯМ РЕЗУЛЬТАТІВ PISA-2022

Оскільки людський капітал сьогодні вважається найціннішим ресурсом, реформування освітньої системи в Україні вимагає перегляду ідеології навчання, що передбачає відмову від пасивного сприйняття обмежено предметних теоретичних понять. Нові пріоритети освітнього процесу

спрямовані на створення умов для компетентнісного навчання та розвиток учнівської здатності до саморозвитку і конкурентоздатності, активного життя та діяльності в сучасному світі. Такий підхід стає важливою передумовою для розвитку України та підтримки економіки країни в умовах глобалізації.

Міжнародне оцінювання освітніх досягнень учнів PISA, яке впроваджено та підтримується Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), також не обмежується лише предметною компетентністю. Це міжнародне дослідження дає можливість оцінити рівень оволодіння ключовими компетентностями учасників, зокрема в галузі читання, яке є важливим для активної участі в суспільному житті.

Моніторингове дослідження PISA 2022 року мало на меті виміряти три складники читацької грамотності: **знаходження потрібної інформації** (учасникам потрібно було знайти уривок з тексту чи конкретне формулювання); **інтерпретація знайденої інформації та інтегрування з досвідом** (вимагає здатності робити логічні висновки на основі прочитаного); **оцінювання інформації** (підліток повинен вміти оцінювати важливість описаної проблеми, а також визначати, чи є текст нейтральним, об'єктивним і корисним для розв'язання проблеми) [1].

Читацька грамотність – це здатність учня розуміти, використовувати, оцінювати та осмислювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал, а також готовність брати активну участь у житті суспільства [2, с. 37].

Під читацькою грамотністю варто розуміти не кількість (прочитаних творів, завчених теоретичних понять), а якість (сукупність функцій читача, якими він володіє на належному рівні, працюючи в реальному житті з різними текстами) [3]. Отже, оцінювався рівень здатності українських підлітків читати, розуміти, інтерпретувати різноманітні тексти, зміст яких може бути корисним щодня в буденних реаліях; оперувати навчальними здобутками в ситуаціях можливих життєвих труднощів і викликів [4].

Зазначимо, що дослідження PISA не обмежується лише вимірюванням

вміння учнів читати текст. Воно також враховує їхні когнітивні здібності, мотивацію до читання та досвід у цій сфері. Тести PISA охоплюють широкий спектр текстів, які діти читають як у школі, так і вдома. Ці тексти можуть бути різних форматів: рекламні оголошення, оповідання, нариси, листи, бланки, графіки, таблиці та інше. Крім того, завдання може включати аналіз та пошук інформації в кількох текстах одночасно [5].

Результати дослідження PISA 2022 року засвідчили, що українські 15-ти річні учні та учениці відстають за рівнем читацької грамотності від своїх однолітків з країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) на два з половиною роки навчання. Зокрема їхні результати в області читання були найслабшими порівняно з математичною та природничо-науковою компетентностями.

Важливо враховувати, що Україна провела дослідження PISA під час повномасштабної війни з Росією, і це є найвагомішою об'єктивною причиною низьких показників оцінювання. Однак PISA – це не лише надійний показник можливостей учнів, а й потужний інструмент, який країни та економіки можуть використовувати для налаштування своєї освітньої політики.

Українська освітня система має максимально враховувати світовий успішний досвід у сфері освіти, визначати ключові вміння, якими мають володіти учні, та встановлювати чіткі орієнтири для вчителів, вказуючи, що саме слід навчати дітей і як це робити ефективно. Це необхідно для посилення позитивних тенденцій і подолання негативних явищ у вітчизняній освіті.

Однією з ключових стратегічних цілей є розвиток читацької грамотності учнів. Бути компетентним читачем означає вміти адаптуватися до змінного контексту, ефективно комунікувати, самостійно навчатися та критично оцінювати інформацію з різних джерел.

Формування читацької грамотності розвиває аналітичне та критичне мислення, навички інтерпретації прочитаного, уміння стисло й посутньо висловлювати свої думки та використовувати інформацію для вирішення різних завдань. Це допомагає учням оперативно реагувати на життєві виклики та

робити обґрунтовані висновки .

У тестах PISA використовують тексти різних типів (описи, роздуми, розповіді) і жанрів (уривки з художніх творів, біографій, тексти розважального характеру, епістолярій, документи, статті, інструкції, рекламні оголошення, есе, анотації, відгуки тощо), форматів (цілісні, змішані, перервані), ресурсів текстів (одиночні, множинні) та різні форми передання інформації (діаграми, малюнки, карти, таблиці й графіки).

Уміння компетентного учня-читача працювати з незнайомим текстом, швидко розуміти його зміст і підтекст, є не лише підґрунтям для успіхів у інших галузях і напрямках освіти, а й передумовою для плідної участі в більшості сфер дорослого життя. Однак найбільш тривала робота з розвитку читацької грамотності, взаємодії з текстами різних форматів, жанрів, типів та стилів мовлення, а також опрацювання та використання здобутої інформації на практиці здійснюється на уроках української мови.

Під час вивчення української мови педагог повинен зосередити свої зусилля не на запам'ятовування та відтворення інформації учнями, а на розвиток їхнього творчого (продуктивного) мислення, формуванні комунікативних умінь, критичному аналізі прочитаного, зіставленні нової інформації з реаліями власного життєвого досвіду, творчій продуктивній роботі та практичній підготовці до активної життєдіяльності в постійно змінному соціальному середовищі. Це сприятиме активізації учнів у всіх складниках читацької когнітивної діяльності: сприйнятті, знаходженні інформації, інтегруванні інформації та формуванні на цій основі висновків, аналізі інформації, використанні інформації та оцінюванні змісту та форми тексту.

Важливо переглянути підходи до навчання, щоб учні не були пасивними споживачами інформації від вчителя. Методи роботи з текстами також потрібно змінювати. Учні важливо навчитися працювати з різними за обсягом текстами та знаходити в них важливу інформацію, яка не лежить на поверхні, а міститься між рядків.

Крім того важливо розвивати навички аналізу текстів, бачити

взаємозв'язки між його частинами та робити висновки з прочитаного. Навчання має сприяти використанню здобутих знань на практиці, формувати учням потребу в пошуку способів вирішення нових проблем та заглибленому розумінню деталей, з якими вони зустрічатимуться в реальному житті.

Оскільки у 2022 році тестування PISA відбувалося в комп'ютерному форматі, а не на папері, учителі на уроках української мови повинні звернути увагу на завдання, які вимагають від учнів роботи з різноманітними цифровими ресурсами, зокрема онлайн-ресурсами. Цей підхід до роботи має бути систематичним і завжди супроводжуватися чіткими вказівками, підказками або порадами від вчителя.

Тому важливо формувати в учнів навички онлайн-читачів, які включають вміння орієнтуватися в тексті на одній екранній сторінці та в різних текстах на різних вебсторінках. Вони повинні вміти працювати з текстами різних динамічних форматів, зокрема з гіперпосиланнями, а також ефективно комунікувати в багатофразових чатах з кількома учасниками. Водночас важливо розвивати їхню здатність вправно володіти клавіатурою в умовах обмеженого часу та психологічного напруження. Також необхідно знаходити час і можливості для систематичного навчання учнів планувати свою навчальну діяльність, критично оцінювати достовірність і корисність здобутої інформації.

Отже, результати оцінювання читацької грамотності українських учнів у міжнародних дослідженнях стали причиною подальших аналітичних досліджень вчених і практикуючих вчителів. Це спонукало до пошуку найбільш актуальних рішень, чіткого визначення необхідних навичок для учнів і встановлення конкретних орієнтирів для вчителів з метою посилення позитивних тенденцій та подолання негативних аспектів у формуванні компетентного учня-читача.

Ключові слова: PISA-2022, читацька грамотність, текст.

Список використаних джерел та літератури

1. Лиховид І. Читацька грамотність vs вміння читати: із чим насправді мають труднощі українські підлітки та як цьому зарадити. URL : <https://nus.org.ua/articles/chytatska-gramotnist-vs-vmynnya-chytaty-iz-chym-naspravdi-mayut-trudnoshhi-ukrayinski-pidlitky-ta-yak-tsomu-zaradyty/>.

2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін.; за ред. В. Терещенка та І. Клименко. Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с. URL : https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Naczionalnyj-zvit_povnyj.pdf.

3. Швадчак Н. Нова українська школа. URL : <https://nus.org.ua/articles/pisa-2022-porady-vchytelyam-shhodo-chytannya/>.

4. Результати міжнародного дослідження якості освіти : PISA-2022. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022>.

5. Пройдаков А. Читацька грамотність: що це таке і чому варто зменшити кількість творів у програмі з літератури? URL : <https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-tse-take-i-chomu-varto-zmenshyty-kilkist-tvoriv-u-programi-z-literatury/>.

*Павлова Тетяна Сергіївна,
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У Державному стандарті початкової загальної освіти (2018 р.). визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання у вигляді компетентностей, серед яких – екологічна, що передбачає «усвідомлення основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів» [3].

У нормативних документах для початкової школи, які узгоджуються з відповідною Концепцією екологічної освіти України (2001), зокрема у типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом О.Я. Савченко для 1–2 і 3–4 класів, посилено акценти щодо екологічної грамотності в структурі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Набувають пріоритетного значення норми поведінки дитини серед природи, залучення дітей молодшого шкільного віку до участі в природоохоронній діяльності; особлива увага приділяється спостереженням за навколишньою природою під час екологічних подорожей, краєзнавчих розвідок.

У низці досліджень обґрунтовано сутнісні характеристики досліджуваного поняття, зокрема: екологічна компетентність як здатність